

зрения в конце концов возьмет верх, но, конечно, жаль, что теперь это все будет достигнуто с большими потрясениями и с ручьями крови; в то время как если бы мое правление продолжалось дольше, все было бы достигнуто совершенно спокойно»[9].

У підсумку хочу наголосити, що авторитаризм як ідеал політичного розвитку суспільства звичайно не є позитивним. Однак в суспільстві, що лише намагається збудувати власну державу, в суспільстві повному суперечностей та поглядів на ці суперечності, авторитаризм, виразником якого є національно налаштований лідер, на мою думку, буде ефективним для закладення фундаменту в досягнення цієї мети. Доказом тому є діяльність Юзефа Пілсудського в Польщі, Карла Густава Маннергейма у Фінляндії, а з найбільш всесвітньовідомих прикладів ми однозначно маємо ставити за приклад в цьому політику Лі Куан Ю в Сінгапурі. В переліку цих непересічних особистостей міг би бути і Павло Скоропадський, проте історія не знає слова «якби», ми можемо лише констатувати, що історія його життя, як і історія життя українського народу в період революційних потрясінь початку ХХ ст. повні неоднозначностей. Вражає віра і переконаність Гетьмана в правильності справи, яку він започаткував. «Я все же считаю, - пише Павло Скоропадський, - что тот тернистый путь в области внутренней политики, который я избрал, единственно верный. Те люди, которые за мною не пошли или не хотели идти, потому что это не совпадало с их личными выгодами, или не могли идти в силу тех закоренелых понятий, которыми они насквозь пропитаны и от которых они отрешиться не могли, те люди были неправы; будущее их в этом убедит» [9].

Список використаних джерел

1. Грицак Я.Й. Нарис історії України: формування української модерної нації ХІХ-ХХ ст. [Навч. посіб. для учнів гуманітарних гімназій, ліцеїв, студентів іст. фак. вузів, вчителів.] / Я. Й. Грицак- К.: Генеза -1996 – 360 с.
2. Хитра А. Я. Державно-правові погляди Павла Скоропадського/А.Я. Хитра // Автореф. дис.к. ю. наук. – Львів. нац. ун-т, 2003. –16 с.
3. Сухонос В. В. Сутність та функції авторитарного державного режиму в умовах переходу до демократії (теоретико-методологічний аналіз) / Володимир Вікторович Сухонос// дисерт. к.ю.н. – К., 2000 – 185 с. – [Електр. ресурс] – Режим доступу : http://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream/123456789/51368/1/Sukhonos_Constitution.pdf
4. Диктатор (Стародавній Рим) // Вікіпедія – Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki>
5. Державна служба гетьманату Павла Скоропадського [Текст з екрана] // [Електр. ресурс] – Режим доступу: <http://history.org.ua/LiberUA/Book/narusu/31.pdf>
6. Юрій М.Ф. Політологія: [Підруч.] / М.Ф. Юрій - К.: Дакор, 2006.- [Передумови встановлення тоталітарних і авторитарних режимів] // [Електр. ресурс] – Режим доступу: http://www.ebk.net.ua/Book/political_science/uriy_politologiya/part3/703.htm
7. Радченко О.В. Ціннісний вимір трансформації державно-політичного режиму в Україні / О.В.Радченко // Автореф дис. докт. наук з держ. управл.- Запоріжжя , 2010. – 35с.
8. Конституційні акти України. 1917 - 1920. Невідомі конституції України. // Хрестоматія з історії держави і права України: Навч. посіб. / Упоряд.: Ю.Д. Прилюк (кер), Д.Б. Яневський, С.М. Іващенко – Київ: Філософська і соціологічна думка, 1992. – 272 с.
9. Спогади гетьмана Павла Скоропадського (кінець 1917 - грудень 1918) // Збірка мемуарів [гол. ред. Я. Пеленський] – Київ - Філадельфія, 1995 // [Електр. видання] - Режим доступу: <http://www.rulit.me/books/spogadi-kinec-1917-gruden-1918-read-193757-1.html>
10. Українська держава Гетьмана Скоропадського / Кудряченко А.І., Калінічева Г.І., Костира А.А. Політична історія України ХХ ст.. [Підруч.] – Київ, МАУП, 2006. – 696 с. - С.126-137 // [Електр. ресурс] - Режим доступу: <http://www.ivinas.gov.ua/images/Polit-History.pdf>

СОЦІОЛОГІЧНІ ТА ПСИХОЛОГІЧНІ ПИТАННЯ УХВАЛЕННЯ РІШЕННЯ У СУДІ АПЕЛЯЦІЙНОЇ ІНСТАНЦІЇ

Кулянда М.І., юрист

M. Kulianda SOCIOLOGICAL AND PSYCHOLOGICAL ISSUES OF DECISION- MAKING IN AN APPELLATE COURT

Анотація. Стаття присвячена соціально-психологічним та соціолого-правовим особливостям ухвалення рішення за результатами апеляційного кримінального провадження. Автор зазначає, що правосуддя як у тому числі діяльність суддів по розгляду цивільних, кримінальних, господарських, адміністративних та інших справ у судах ілюструє взаємозв'язок соціально-психологічних питань роботи судді та соціолого-правових особливостей цієї діяльності, сприйняття її суспільством, а далі відповідного впливу суспільної думки на суддю. Ці обставини обумовлюють потребу вивчення психології суддівської

діяльності як важливого складника реалізації судової реформи в Україні, оскільки вона досліджує психологічні закономірності правозастосовчої діяльності й вивчає психологічні основи професіограми судді, індивідуального стилю та майстерності, вироблення професійних навичок і вмінь, підбору й розстановки кадрів, професійної орієнтації, професійного відбору, професійного виховання та формування особистості суддів, професійної деформації та її попередження, організації робочого місця та робочого часу. У статті звертається увага на те, що центральне місце у психології суддівської діяльності відводиться особистості судді.

Значна увага у статті приділена саме питанням соціолого-правових та психологічних складових ухвалення рішення судом апеляційної інстанції. Оскільки у сучасній науці взаємовідношення соціального, правового та психологічного вивчені недостатньо, а межі між ними точно не визначені, автор пропонує враховувати, що оцінка, яку дає колегія суддів при розгляді апеляційної скарги, містить різні компоненти: правові, соціологічні, психологічні, моральні; на неї неминуче впливає громадянська позиція суддів, що має бути предметом системних наукових досліджень.

Ключові слова: апеляційне провадження, ухвалення рішення за результатами апеляційного провадження, апеляційна інстанція, суддівська етика, моральність суддів.

Annotation: The article is devoted to the socio-psychological and socio-legal peculiarities of the adoption of decision according to the results of the appellate criminal proceedings. The author notes that justice, as well as the judges' activity in the consideration of civil, criminal, economic, administrative and other cases in the courts, illustrates the relationship between the social and psychological issues of the judges' work and social and legal peculiarities of this activity. It demonstrates the perception of the judges' activity by society, and then the influence of public opinion on a judge. These circumstances determine the necessity of studying the psychology of judge's activity as an important component of judicial reform in Ukraine, as it explores the psychological patterns of law enforcement activity and studies the psychological basis of judge's professionogram. Judge's professionogram means judge's individual style and ingenuity, forming and developing of professional skills, in selection and placement of personnel; professional orientation, professional selection, professional education and formation of the judges' personality, professional deformation and its prevention, organization of workplace and working time. The article draws attention to the fact that the personality of a judge is in the center of the psychology of judicial activity.

Considerable attention is paid to the issues of sociological, legal and psychological components of the decision of the Appellate court. As in the modern science the relationship between social, legal and psychological have not been sufficiently studied, and the boundaries between them are not precisely defined, the author suggests that the assessment given by the panel of judges, considering an appeal, is composed of different components: legal, sociological, psychological, and moral. It is inevitably influenced by the civil position of the judges, which should be the subject of systematic scientific research.

Key words: appeal proceedings, the adoption of decision on the results of appeal proceedings, appellate instance, judiciary ethics, and the moral of judges.

Професійні судді, які за родом занять мають справу з людьми, сприймаються учасниками процесу не тільки як виконавці певних ролей, але і з точки зору їх позитивних чи негативних людських якостей. Тобто кожний, хто внаслідок обставин втягується в рольове спілкування із суддею, очікує від нього не тільки кваліфікованого виконання обов'язків, але і поважного та професійного ставлення до себе, ухвалення справедливого рішення, що накладає на суддів особливу моральну відповідальність, вимагає від них високих особистих якостей [4; 5]. Це є основою для виникнення специфічних норм поведінки, регулюючих виконання судьями професійних обов'язків і стимулюючих їхню увагу до самовдосконалення [1, с. 128–131].

Судовий процес вирізняє також превентивний характер, тому що він справляє виховний вплив на всіх присутніх у залі судового засідання, а також на групи населення, які знаходяться за межами суду. Висока якість розгляду кримінальних проваджень безпосередньо пов'язана з культурою ведення судового процесу. Суд – не єдиний державний орган, який застосовує закон в умовах гласності та наочності для населення. В подібних умовах працює Парламент, нерідко така форма обирається для засідань Уряду. Ця обставина покладає на суддю особливе завдання - забезпечення максимальних умов для підвищення рівня правосвідомості громадян для виховання в душі законослухняної поведінки не тільки тієї людини, яка піддана суду, а й усіх громадян, які опинились в орбіті діяльності суду чи інформовані про цю діяльність. Суди формують у громадян правосвідомість, соціально-психологічну атмосферу невідворотності покарання, створюють навколо правопорушника та його посібників атмосферу морального осуду, стимулюють намагання суспільства виявляти причини й умови, які сприяли вчиненню

правопорушень.

Ухвалюючи рішення, суддя, як вдало зазначає проф. Василь Костицький, здійснює феноменальну річ – «оживляє» «мертву» норму права, тобто «накладає» абстрактну норму права на конкретний юридичний факт і отримує нову норму права, що перетворює право у «вічний двигун», який працює без палива і дозаправки[2;3].

Під час розгляду кримінального провадження суддя заклопотаний не тільки тим, щоб правильно, відповідно до закону, розглянути та вирішити його, але і тим, щоб максимально використати судові процеси, судову практику й матеріали для попередження правопорушень чи інших проявів порушення законності. З цією метою він проводить публічні процеси, виїзні засідання за місцем роботи чи проживання тих, хто сприяв правопорушенням, активно бере участь у пропаганді законів серед населення, проводить іншу профілактичну роботу. Кожний суддя втілює в життя ідеї, закладені в законодавстві. Одночасно він виховує значну кількість людей. Досвідченого суддю відрізняє висока відповідальність за свою діяльність і за прийняті рішення, принциповість, витримка та неупередженість. Він повинен постійно підвищувати рівень своїх знань і вдосконалювати свою майстерність.

Наступні соціальні (соціологічні) та психологічні чинники, які впливають на суддів, - це існуюче на сьогодні навантаження роботи, відповідальність кожного судді за якість свого рішення та його відповідність закону.

Розглядаючи кримінальне провадження, суддя проводить поточний та остаточний аналіз всієї зібраної по справі соціолого-правової інформації, кінцевим результатом якого є винесення справедливого відповідного діючому законодавству вироку чи прийняття рішення. Тут реалізуються загальний і спеціальний інтелект, пам'ять, уява, аналітичне та синтетичне мислення, інтуїція судді. Інтуїція та мислення задіюються тільки в оцінці інформації при дослідженні доказів.

Отже, апеляційне провадження - це важлива стадія кримінального процесу, оскільки вона спрямована на перевірку обґрунтованості й законності прийняття судового рішення суду першої інстанції, та слідчого судді та його виконання.

В окремих випадках при судовому розгляді кримінальних проваджень виникають питання, для з'ясування яких недостатньо професійних знань судді, вимагаються спеціальні знання в галузі психології. Це стосується, в основному, дослідження особливостей психічної діяльності свідків, потерпілих, обвинувачених, їхніх емоційних реакцій, психічних властивостей, станів. Для дослідження зазначених особливостей також використовуються спеціальні психологічні знання [7, с. 302].

Об'єктом дослідження при використанні соціолого-правової інформації та спеціальних психологічних знань є психічні прояви людини, які не виходять за межі норми[2;3;5]. За допомогою використання спеціальних психологічних знань можна одержати дані, що дозволяють зрозуміти і правильно оцінити особливості психічної діяльності та поведінки людей. А це має значення для висновків правового характеру. Зокрема, висновок експерта-психолога сприяє правильній оцінці показань потерпілих, свідків у випадках, коли викликає сумнів їхня вірогідність; неповнолітніх, коли їхні показання набувають фантастичного забарвлення; обвинувачених, коли їхні дії мають неадекватний характер.

Особливості прояву соціологічних та психологічних складових ухвалення рішення в апеляційній інстанції можемо проілюструвати на прикладі розгляду справ щодо неповнолітніх. Неухильно дотримуючись вимог кримінального процесуального законодавства, апеляційний суд при розгляді скарги на рішення суду першої інстанції в кримінальних провадженнях щодо неповнолітніх зобов'язаний перевірити, чи встановлені в судовому засіданні суду першої інстанції та відображенні в судовому рішенні: 1) повні і всебічні відомості про особу неповнолітнього: його вік (число, місяць, рік народження), стан здоров'я та рівень розвитку, інші соціально-психологічні риси особи, які необхідно враховувати при індивідуалізації відповідальності чи обранні заходу виховного характеру.

Також важливо з'ясувати значимість даного злочину у загальній кримінологічній обстановці, його вплив на судову та нормотворчу практику[6].

Відповідно до ст. 487[Кримінально-процесуального кодексу України (надалі – КПК України)][11-14], при дослідженні умов життя та виховання неповнолітнього підозрюваного чи обвинуваченого належить з'ясувати: 1) склад сім'ї неповнолітнього, обстановку в ній, взаємини між дорослими членами сім'ї та дорослими і дітьми, ставлення батьків до виховання неповнолітнього, форми контролю за його поведінкою, морально-побутові умови сім'ї; 2) обстановку в школі чи іншому навчальному закладі або на виробництві, де навчається або працює неповнолітній, його ставлення до навчання чи роботи, взаємини з вихователями, учителями, однолітками, характер і ефективність виховних заходів, які раніше застосовувалися до нього; 3) зв'язки і поведінку неповнолітнього поза домом, навчальним закладом та роботою[14].

Для з'ясування цих обставин можна використовувати спеціальні знання спеціаліста-психолога, адже - це професіонали, які найліпше володіють спеціальними знаннями в цій галузі. Крім того, в ст. 486 КПК України [11;13] прямо зазначено, що в разі необхідності для вирішення питання про наявність у неповнолітнього підозрюваного чи обвинуваченого психічного захворювання чи затримки психічного розвитку та його здатності повністю або частково усвідомлювати значення своїх дій і керувати ними в конкретній ситуації призначається комплексна психолого-психіатрична експертиза. Для з'ясування рівня розвитку, інших соціально-психологічних рис особи неповнолітнього підозрюваного чи обвинуваченого, які необхідно враховувати при призначенні покарання й обранні заходу виховного характеру, може бути призначена психологічна експертиза.

Стаття 491 КПК [11;14] України передбачає, що якщо неповнолітній не досяг шістнадцятирічного віку або якщо неповнолітнього визнано розумово відсталим, на його допиті за рішенням суду або за клопотанням захисника забезпечується участь психолога. До початку допиту психологу роз'яснюється його право ставити питання неповнолітньому обвинуваченому.

Але необхідність використовувати спеціальні психологічні знання для встановлення істини в кримінальному провадженні існує не тільки щодо неповнолітніх. Справа в тому, що одні й ті самі особливості людини взагалі можуть по-різному характеризувати її особистість. В одному випадку вони не відіграють ролі, в іншому - яскраво свідчать про неї. Тому й поставлені експертом-психологом, спеціалістом чи консультантом питання, як правило, пов'язані з іншими питаннями, що стосуються психічної діяльності особистості діагностованого. Відповідь на поставлені питання вимагає попереднього аналізу та дослідження цілісної єдиної психічної активності особистості обстежуваного.

У даному разі треба виходити з того, що через специфіку свого об'єкта - людини - правосуддя неминуче зіштовхується із суто психологічними феноменами, такими як особистість, психічна зрілість, інтелектуальні здібності, вольові особливості, емоційні стани, спонукальні сили поведінки [8, с. 32].

Правознавство тлумачить їх зміст, систему та значення для правосуддя суто з юридичного погляду. Дотепер правова наука обмежувалася юридичною інтерпретацією перелічених та інших психологічних феноменів. У ході здійснення правосуддя встановлення цих феноменів визнається виключною прерогативою юриспруденції. Однак дослідження правового аспекту в нашому кримінальному правосудді не супроводжується належним вивченням первинного - психологічного. У кримінальному правосудді правове ніби ізольоване від психологічного, що в самій своїй суті є хибним.

Заперечення, засновані на тому, що дослідження психолога нібито стримуватимуть внутрішнє переконання юриста, що питання причин і мотивації вчинків належать до компетенції суду, не можуть бути визнані переконливими. Експерт-психолог не підмінює собою суд чи слідчого. Маючи той самий об'єкт аналізу, вони мають різні предмети дослідження й використовують різні методи. Судово-психологічна експертиза не компетентна вирішувати питання юридичного змісту, зокрема, визначати вірогідність

показань, мотиви і мету злочинного діяння, встановлювати форму вини та ін. Усе це, безумовно, повинно здійснюватися сучасними науково-психологічними методами, а результати експертного дослідження мають бути достовірні та доступні для оцінки судом [9, с. 18].

Експерт-психолог не повинен вирішувати правових питань, у цьому полягає критерій юридичний, визначений у ст. 242 КПК України[11;13]: «Експертиза проводиться експертом за зверненням сторони кримінального провадження або за дорученням слідчого судді чи суду, якщо для з'ясування обставин, що мають значення для кримінального провадження, необхідні спеціальні знання. Не допускається проведення експертизи для з'ясування питань права». Його суть і значення в тому, що не кожне психологічне дослідження може дати доказовий матеріал у кримінальному провадженні, а лише таке, у ході якого встановлені значущі для нього обставини.

Апеляційний суд визначає правову значущість обставин, виходячи, насамперед, із наявності об'єктивного зв'язку з фактами предмета доведення. Можна сказати, що юридичним критерієм формування окремого предмета судово-психологічної експертизи є норми матеріального права. Вони у тій чи іншій формі містять психологічні елементи, чим визнається їхнє юридичне значення. Виявлення таких елементів стає необхідним у ході судового доведення для правильної кваліфікації спірних правовідносин, що стали предметом судового розгляду. Він носить забороняючий характер. Такий же характер притаманний моральному критерію. Як відомо, одне із завдань, яке виконує апеляційний суд при ухваленні рішення при розгляді апеляційної скарги на рішення суду першої інстанції, - оцінка особистості основних учасників процесу (обвинуваченого, потерпілого свідка). Але і завданням експерта-психолога може бути загальна психологічна характеристика особистості (так званий психологічний портрет). Чи не виходить, що психолог тим самим впливає на внутрішнє переконання суду, визначаючи моральну оцінку особистості. Подібне питання може виникнути при поверховому погляді. Насправді ж такої небезпеки не існує.

Оцінка, яку дає колегія суддів при ухваленні рішення за результатами розгляду апеляційної скарги, містить різні компоненти: правові, соціологічні, психологічні, моральні; на неї неминуче впливає громадянська позиція суддів. Вона складається в ході судового розгляду, дослідження всіх обставин кримінального провадження, наданих доказів. Одним із таких доказів може бути й висновок експерта-психолога, що піддається оцінці колегією суддів.

На сьогодні визначено коло питань, які не можуть бути вирішені психологічною експертизою, тобто не входять до її компетенції: питання права (винуватість або невинуватість обвинуваченого, визначення форми вини, мотиву, мети правопорушення); загальна моральна оцінка особи і діянь обвинувачених, потерпілих; висновок щодо достовірності чи недостовірності їхніх показань; проблеми, які не можна розв'язати на сучасному рівні розвитку психологічної науки (телепатія, ясновидіння, парадіагностика, психокінез тощо)[10, с. 64–65].

При ухваленні рішення суд апеляційної інстанції ще раз вивчає подані до суду матеріали і документи, рішення суду першої інстанції, матеріали кримінального провадження і планує подальшу судову діяльність у зв'язку з розглядом даної апеляції. На цьому етапі суддя, ознайомлюючись із матеріалами апеляційної скарги та кримінального провадження, здійснює реконструктивну діяльність на основі відтворюючої уяви. Тут важливо не піддатися «ефекту першого враження», проявити самостійну пізнавальну активність [7, с. 184–185].

Із соціолого-правової позиції апеляційне провадження має бути проведене й завершено ухваленням рішення протягом розумного строку. Розумними вважаються строки, об'єктивно необхідні для виконання процесуальних дій і прийняття процесуальних рішень. Критеріями для визначення розумності строків апеляційного провадження є: якість судового рішення суду першої інстанції; складність кримінального

провадження, яка визначається з урахуванням кількості обвинувачуваних та кримінальних правопорушень, щодо яких здійснюється провадження, обсягу та специфіки процесуальних дій, необхідних для здійснення судового розгляду тощо; поведінка учасників кримінального провадження; спосіб здійснення судом своїх повноважень.

Ухвалення рішення за результатами апеляційного провадження проводиться не тільки в межах апеляційної скарги. З метою ухвалення справедливого судового рішення та захисту прав людини та її основоположних свобод колегія суддів має право вийти за межі апеляційної скарги, якщо це поліпшує становище обвинуваченого.

Когнітивна (пізнавальна) діяльність судді при ухваленні рішення в апеляційному провадженні відрізняється багатоплановістю, переважаністю оперативної пам'яті, передбаченням різноманітних варіантів можливого розвитку судового розгляду, оперативним аналізом отриманої інформації і правовою концептуалізацією. Усі особисті джерела інформації підлягають критичному аналізу з урахуванням індивідуально-типологічних особливостей задіяних у них осіб. Складні, запутані ситуації підлягають систематизації (іноді графічному відображенню).

Статтею 370 КПК України [11;13] передбачена законність, обґрунтованість і вмотивованість судового рішення. Законним є рішення, ухвалене компетентним судом згідно з нормами матеріального права з дотриманням вимог щодо кримінального провадження, передбачених КПК України. Вмотивоване рішення, в якому наведені належні й достатні мотиви та підстави його ухвалення.

Ухвалення судового рішення - це остання, завершальна стадія апеляційного провадження. У цій частині судового розгляду закінчується пізнавально-оцінювальна діяльність апеляційного суду. Колегією суддів ураховується сукупність явищ, які мають місце безпосередньо в судовому засіданні - позиція прокурора, захисника, показання потерпілих і свідків, поведінка обвинуваченого та інше. Комплекс поведінкових факторів, які впливають на позицію суддів, можна назвати судовою соціальною перцепцією.

Отже, на всіх етапах судового розгляду кримінального провадження активізуються пізнавальна, аналітична і критична сторони соціолого-правової та психологічної діяльності судді, які в подальшому сприяють об'єктивності судового рішення, уникненню судової помилки, діагностиці неправдивих показань, які впливають на реалізацію основних принципів судочинства.

Список використаних джерел

1. Марітчак Т. М. Застосування запобіжного заходу у вигляді взяття під варту місцевими та апеляційними судами // Вісник Верховного Суду України. – 2002. – № 6 (34). – С. 39–43.
2. Костицький В.В. Норма права як соціальний феномен: теолого-соціологічне праворозуміння/ В. Костицький // Соціологія права. – 2015. – № 3–4 (14-15). – С.3-6.
3. Костицький В. В. Норма права як вічний двигун. / В. В. Костицький // Наука кримінального права в системі міждисциплінарних зв'язків : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. 9-10 жовт. 2014 р. / редкол.: В. Я. Тацій (голов. ред.), В. І. Борисов (заст. голов. ред.) та ін. – Х. : Право, 2014. – С. 36-41.
4. Костицький В. В. Соціолого-правові засади організації судової влади / В. Костицький // Малий і середній бізнес. – 2014. – № 1-2. – С. 3-10.
5. Костицький В. В. Соціальні основи теолого-соціологічного праворозуміння / В. Костицький // Соціологія права. – 2014. – № 1–2. – С. 2-12.
6. Костицький В. В. Теолого-соціологічне розуміння права (щодо тези Е. Дюркгейма про користь злочинів для розвитку права) / В. В. Костицький // Наука кримінального права в системі міждисциплінарних зв'язків : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. 9-10 жовт. 2014 р. / редкол.: В. Я. Тацій (голов. ред.), В. І. Борисов (заст. голов. ред.) та ін. – Х. : Право, 2014. – С. 36-41.
7. Судебная власть / под ред. И. Л. Петрухина. – Москва, 2003.
8. Загорский Г. И. Судебное разбирательство по уголовному делу. – Москва, 2009. – 567 с.
9. Шевчук П. І. Інститут апеляції : досвід урегулювання в процесуальному законодавстві окремих пострадянських країн // Вісник Верховного Суду України. – 2000. – № 4 (20). – С. 50–55.
10. Марчак В. Я. Використання спеціальних психологічних знань у досудовому слідстві. – Чернівці : Рута, 2005. – 152 с.
11. Кримінальний процесуальний кодекс України. – Київ : Центр учбової літ., 2012. – 292 с.
12. Кримінальний процесуальний кодекс України : науково-практичний коментар : у 2 т. / О. М. Бандурка, Є. М. Блажівський, Є. П. Бурдоль та ін.; за заг. ред. В. Я. Тація, В. П. Пшонки, А. В. Портнова. – Харків : Право, 2012–2012. – Т. 1. – 2012. – 768 с.
13. Кримінальний процесуальний кодекс України : науково-практичний коментар : у 2 т. / Є. М. Блажівський, Ю. М. Грошевий, Ю. М. Дьомін та ін.; за заг. ред. В. Я. Тація, В. П. Пшонки, А. В. Портнова. – Харків : Право, 2012–2012. – Т. 2. – 2012. – 664 с.

ПРАВОВИЙ РЕЖИМ ПОДАТКОВИХ ПЕРЕВІРОК

Мацелик М.О., кандидат юридичних наук, доцент, доцент ННІ права Університету ДФС України; **Домніцька О.А.**, здобувач вищої освіти ННІ права Університету ДФС України

***Анотація:** У дослідженні охарактеризовано правовий режим податкових перевірок, проаналізовано функціонування та запровадження їх в дії, розкрито основні види податкових перевірок та їх характеристики, показано основні функції податкових органів під час перевірок та їх правовий статус.*

***Ключові слова:** податкова перевірка, правовий режим, камеральні, документальні, планові, позапланові, виїзні, невиїзні, фактичні перевірки, податкові органи.*

***Annotatio:** The study describes the legal regime of tax audits, analyzes the functioning and implementation of them in action, reveals the main types of tax inspections and their characteristics, shows the main functions of tax authorities during inspections and their legal status.*

***Key words:** tax audit, legal regime, cameral, documentary, scheduled, unscheduled, outgoing, non-visiting, actual checks, tax authorities.*

Проблематика правового режиму податкових перевірок в Україні – досить актуальна на сьогодні. Проведення перевірки та висновки за її результатами є найскладнішим моментом взаємовідносин між платником податків і контролюючим органом. Водночас проведення перевірки – досить складна процедура, яка вимагає залучення найбільш кваліфікованих працівників контролюючих органів та відволікає тією чи іншою мірою платника податків від основної діяльності. Наявність значних контрольних функцій вимагає відповідного набору законодавчо закріплених дієвих механізмів їх реалізації, особливе місце серед яких займають перевірки. Законодавче врегулювання проблем податкових перевірок, чіткі дефініції та їх тлумачення дозволить чіткіше визначити підстави, межі та способи здійснення податкового контролю органами державної податкової служби, запобігатиме порушенню прав і законних інтересів платників податків. Усе це вимагає зваженого підходу контролюючих органів під час планування, підготовки та проведення податкового контролю.

Під податковою перевіркою розуміють дослідження перевіряючим об'єктів податкової перевірки шляхом вивчення їхньої фінансово-господарської діяльності, статистичної, обліково-звітної, нормативної документації, інших джерел інформації з використанням комп'ютерної техніки та інформаційних баз даних, наявних в органах ДПС та у платника податків, подальшого збору, обробки та акумулювання фактичних даних, які відображають законність джерел і обсяги доходів, витрат платника податків, нарахування і сплати податків та зборів, накопичення матеріалів перевірки, формування оцінки та обґрунтування висновків, які відображають стан виконання платником зобов'язань перед державою[6]. Запорукою належного функціонування процедур із вирішення спірних правовідносин, що виникають в процесі, є належним чином сформульована нормативна база їх реалізації[10, с.59].

На сьогоднішній день аналіз положень правових актів, що визначають статус податкових органів, дозволяє зробити висновок про недостатній рівень законодавчого забезпечення питань податкового контролю у цілому, та основної його форми – податкових перевірок зокрема. Чинне податкове законодавство не дає визначення понять «перевірка», «податкова перевірка», обмежуючись лише загальним закріпленням їх видів. На нашу думку, відсутність законодавчого визначення цієї дефініції, звичайно, є недоліком, але швидше теоретичного характеру, оскільки практично не впливає на ступінь визначеності прав та обов'язків учасників податкових правовідносин. Фіскальний характер податкової системи, нестабільність законодавчої бази, відсутність довіри між